
Leszek Kupiec

**STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA
PODLASKIEGO DO ROKU 2020**

VACAT

1. UWAGI WSTĘPNE

Opracowanie strategii gospodarczej (bo są i inne) lub jej zaopiniowanie wymaga wpiętych przyjęcia pewnych założeń, a mianowicie:

- czym jest strategia,
- jakie cele chcemy osiągnąć,
- jakie są jej uwarunkowania.

Strategia to oparta na podstawach naukowych sztuka gromadzenia i wykorzystania wszystkich środków niezbędnych do realizacji przyjętych celów w jak najdłuższym czasie. Istotne jest przy tym:

- 1) wiedzieć czego się chce, a czego się nie chce;
Oznacza to wyrażenie woli (interesu) zespołu kierowniczego i możliwości koncentracji na realizacji decyzji z zakresu, czego się chce w przyszłości.
- 2) stworzyć coś nowego;
Jest to działanie innowacyjne, a nie naśladowcze i kopiujące, a tym samym wyzwajające oryginalność, kreatywność i niekonwencjonalność.
- 3) ująć kompleksowo i niczego nie pominać;
Wymaga to połączenia m.in.
 - inteligencji i intuicji planistycznej;
 - emocji i racjonalności w podejmowaniu decyzji;
 - woli zespołu i analizy problemów oraz etapów pracy;
 - umiejętności wykorzystania potencjału ludzi.
- 4) umiejętnie i wytrwale wprowadzać w życie podjęte decyzje (realizować wypracowane strategie).
Oznacza to działanie umiejętne, racjonalne, wytrwałe, cierpliwe i wizjonerskie w długim horyzoncie czasowym.

W działalności gospodarczej, zwłaszcza w ujęciu przestrzennym, na plan pierwszy wyłaniają się **dwa cele podstawowe silnie ze sobą sprzężone. Poszczególnościom chodzi o rozwój społeczno-gospodarczy i poprawę warunków życia.** Rozwój społeczno-gospodarczy to proces pozytywnych ilościowo-jakościowych zmian w sferze wszelkiej działalności gospodarczej, kulturowej i społecznej oraz stunków społeczno-produkcyjnych i polityczno-ustrojowych. Zrozumienie jego istoty i struktury oraz powiązanie z poziomem życia i zaspokojenia potrzeb poszczególnych społeczności lokalnych (również w szerszym ujęciu) jest warunkiem opracowania prawidłowej struktury gospodarczej. Strukturę pojęcia rozwoju społeczno-gospodarczego prezentuje rysunek 1 (patrz: załącznik).

Z wykresu widać **wzajemną zależność poziomów rozwoju i zaspokojenia potrzeb. Natomiast cele szczegółowe wynikają ze struktury omawianego pojęcia. Na obecnym etapie rozwoju województwo podlaskie jako odstające od średniej krajowej (12-15 spośród 16 województw) i bardzo mocno od średniej europejskiej musi dążyć do zapewnienia rozwoju wszystkich sfer tworzących strukturę rozwoju społeczno-gospodarczego. Dlatego też te cele szczegółowe powinny znaleźć odbicie w strategii.**

Poziom rozwoju krajów europejskich według wskaźnika strukturalnego rozwoju społeczno-gospodarczego (WSR – opracowanie własne) obrazuje tabela 1. Polska ze wskaźnikiem 6,37 w roku 2000 i 7,52 w roku 2004 znajduje się na 28 miejscu wśród 32 krajów. Natomiast w układzie wojewódzkim (rok 2004) region białostocki uplasował się na 15 miejscu (przed lubelskim) ze wskaźnikiem 1,23. (por. tabela 2) Występuje więc wyraźna dysproporcja w rozwoju (Luksemburg 32,15 – Europa średnio około 13,6 – Polska 7,52 – region 1,23). Znacznie gorzej poziom rozwoju kształtuje się w układzie powiatowym województwa (por. tabela 3). Faktycznie trzy miasta na prawach powiatu Białystok, Łomża i Suwałki osiągnęły wartości dodatnie 26,6 – 23,5 – 13,0. Natomiast wszystkie powiaty osiągnęły wartość minusową w przedziale od – 0,8

do – 7,7. Znamienne jest przy tym, że powiaty łomżyński i suwalski (bez Łomży i Suwałk) znalazły się na końcu listy. Świadczy to o tym, że w latach 1975-1998 miasta te będące stolicami województw rozwijały się kosztem swego zaplecza (powiatów). Takiej strategii nie prowadził Białystok jako stała stolica regionu (od zakończenia II wojny światowej).

Uwarunkowania do opracowania strategii wynikają z przeprowadzonej kompleksowo analizy stanu istniejącego. W planistyce polskiej popełnia się jednak stale ten sam błąd, czyli z jednej strony rozwodzi się na temat diagnozy i uwarunkowań rozwoju, a z drugiej strony słabo pokazuje się kierunki w ujęciu kompleksowym. Ponadto bardzo często utożsamia się kierunki rozwoju z instrumentami służącymi przecież do jego osiągnięcia. Dlatego też w tym opracowaniu przyjmuję, że diagnoza stanu jest znana zarówno na szczeblu wojewódzkim, jak i krajowym. Syntezę tej diagnozy wyraża analiza SWOT, co obrazują tabela 4 i 5 (podaje się dwie wersje ze względu na występujące różnice).¹

Do swych dalszych rozważań przyjmuję jednak poniższe założenia, a mianowicie, że znane są:

- 1) stan przyrodniczego potencjału województwa;
- 2) stan i struktura dotychczasowego zainwestowania regionu;
- 3) aktualna struktura osadnicza oraz potrzeby i trudności jej przekształceń;
- 4) zarysowujące się wyraźnie tendencje demograficzne;
- 5) występujące tendencje globalizacji;
- 6) procesy wchodzenia w etap rozwoju społeczno-gospodarczego oparte na wiedzy i informacji oraz serwicyzacji społeczeństw;
- 7) uwarunkowania działania przedsiębiorczego i innowacyjnego;
- 8) siły przyciągania wytwarzane przez standard techniczno-ekonomiczny ośrodków osadniczych (biegunów wzrostu różnej skali);
- 9) stan, struktura i sposób funkcjonowania instytucji publicznych oraz ich rola w stymulowaniu rozwoju społeczno-gospodarczego;
- 10) istniejące tendencje polaryzacyjne w przestrzeni prowadzące do wzrostu rozpiętości i potrzebna jest polityka (inter- i intra – regionalna), by temu zapobiegać bądź rekompensować w innej formie;
- 11) występujące różnorodne czynniki i bariery rozwoju społeczno-gospodarczego, a utrudniające przekształcenia struktur społecznych, gospodarczych i przestrzennych;
- 12) wewnętrzne możliwości na ogół niewystarczające, stąd zapotrzebowania na środki z zewnątrz w celu wywołania efektu „koła zamachowego” lub „wielkiego pchnięcia”.

Reasumując, analiza stanu i różnorodnych uwarunkowań jest tylko tłem do samej strategii. Strategia regionalna musi uwzględniać postulaty krajowe, a strategia lokalna (powiatów i gmin) postulaty regionalne. Należy zachować spójność przestrzenną. Gmina jest bowiem częścią powiatu, ten wchodzi w strukturę regionu, a te składają się na cały kraj. Brak koordynacji i współpracy do niczego dobrego nie prowadzi. Ponadto strategia jest do realizacji, a więc musi uwzględniać realne możliwości wykonywania w ujęciu etapowym. Lokalny patriotyzm i interes polityków musi mieć na uwadze dobro kraju.

W świetle tego, co powyżej powiedziałem, realizację strategii rozwoju regionu można ująć w czterech etapach, a mianowicie:

- 1) określenie misji podmiotu, którego strategia dotyczy,
- 2) sprecyzowanie celów i zadań strategicznych,
- 3) opracowanie samej wizji strategicznej,
- 4) określenie strategii samego działania niezbędnego do osiągnięcia (jej realizacji), tj. samej organizacji zarządzania i instrumentów realizacji.

¹ Przyjmuję, iż mogę odstąpić od własnego komentarza bądź ponownej analizy tej części opracowania, a skoncentrować się na strukturze strategii.

2. MISJA WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

Misję województwa podlaskiego wyrażają trzy sformułowania podane w strategiach z 2000 i 2006 r.

- 1) „Województwo podlaskie regionem aktywnego i zrównoważonego rozwoju z wykorzystaniem walorów środowiska naturalnego, wielokulturowej tradycji i położenia przygranicznego”. (2006 r.)
- 2) Motto misji z 2000 r. „Województwo Podlaskie przyjazne człowiekowi, otwarte na przedsiębiorczość i partnerską współpracę”.
- 3) „Województwo podlaskie sprawnie zarządzanym obszarem inicjowania przedsiębiorczości gospodarczej, unowocześniania rolnictwa oraz rozwoju: turystyki i wypoczynku, infrastruktury społecznej, wielokierunkowej edukacji, współpracy zagranicznej i międzyregionalnej oraz nowoczesnej infrastruktury technicznej – z aktywnym wykorzystaniem położenia przygranicznego, walorów środowiska kulturowego i przyrodniczego” (2000 r.).

W moim zrozumieniu misja powinna wyrażać ważne zadania do spełnienia przez określoną instytucję prowadzące do osiągnięcia pożądanego obrazu (stanu i struktury) w przyjętym horyzoncie czasowym. **Stąd za misję województwa podlaskiego można uznać dążenie do przyspieszenia tempa rozwoju – społeczno-gospodarczego i zbudowania społeczeństwa wielokulturowego o zbliżonym do średniokrajowego poziomie życia jego mieszkańców w warunkach pełnego bezpieczeństwa oraz ładu społecznego, gospodarczego i przestrzennego przy racjonalnym wykorzystaniu wewnętrznych i zewnętrznych czynników rozwoju społeczno-gospodarczego.**

3. CELE STRATEGICZNE

W strategii z 2006 r. sformułowano siedem celów strategicznych które można ująć jak niżej:

- 1) „Podniesienie atrakcyjności województwa” poprzez rozwój sieci drogowej, infrastruktury technicznej (kolejowej, lotniczej, teleinformatycznej, zaopatrzenia w wodę, odprowadzenia i oczyszczania ścieków, usuwania i unieszkodliwiania odpadów stałych), inwestycje w infrastrukturze badawczo-rozwojowej, przygotowanie i uzbrojenie terenów inwestycyjnych, podniesienie poziomu bezpieczeństwa publicznego.
- 2) „Rozwój zasobów ludzkich zgodnie z potrzebami rynku pracy” postuluje się takie działania, jak: powrót do aktywności zawodowej osób będących w trudnej sytuacji i pozostających bez pracy, łagodzenie skutków bezrobocia, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, wspieranie integracji zawodowej i społecznej grup szczególnie ryzyka, działania na rzecz kobiet i osób podejmujących działalność gospodarczą, przekwalifikowanie i podtrzymywanie aktywności zawodowej, stymulowanie aktywnych postaw społeczeństwa obywatelskiego, tworzenie nowych miejsc pracy, kształcenie ustawiczne i aktualizowanie wiedzy zawodowej, korzystanie z instytucji doradztwa i pośrednictwa zawodowego.
- 3) „Podniesienie konkurencyjności podlaskich firm w aspekcie krajowym i międzynarodowym”, do czego ma prowadzić: sprzyjanie innowacjom i nowoczesnym technologiom, opracowanie odpowiedniej oferty szkoleniowo-edukacyjnej, wsparcie finansowo-kredytowe, dywersyfikacji i restrukturyzacji bazy ekonomicznej województwa, pobudzania transferu i promocji innowacji.
- 4) „Ochrona środowiska naturalnego”, co ma być osiągnięte przez rozbudowę dróg, zmniejszenie ich zatłoczenia oraz zwiększenie przepustowości, płynności i bezpieczeństwa, stały monitoring obiektów zagrażających środowisku, inwestowanie w oczyszczalnie ścieków, kanalizacje sanitarne i wodociągowe.
- 5) „Rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego” możliwy do osiągnięcia poprzez: kompleksowe i innowacyjne zagospodarowanie turystyczne, wydłużenie sezonu turystycznego, stymulowanie rozwoju instytucji zajmujących się kulturą i sztuką, promocję dorobku kulturowego województwa, ewidencjonowanie i badanie zabytków, zachowanie dziedzictwa kulturowego.
- 6) „Wykorzystanie przygranicznego i transgranicznego położenia województwa” w drodze współpracy w dziedzinie gospodarki, kultury, nauki, techniki, edukacji i sportu, zwłaszcza przy wyko-

rzystaniu form miast bliźniaczych i euroregionów. Podkreślono też rolę Białegostoku jako miasta metropolitalnego.

- 7) „Rozwój rolnictwa i tworzenie warunków wielofunkcyjnego rozwoju wsi”, a akcent położono na poniższe działania: prowadzenie działalności agroturystycznej, drobne przetwórstwo spożywcze metodami tradycyjnymi, rozwój hodowli bydła mięsnego, produkcję jagnięciny i koniny, wspieranie rozwoju gospodarki leśnej, hotelarstwa i turystyki wiejskiej.

Tak sformułowane cele są w istocie swej zbliżone do treści podanej w strategii z 2000 r.

Moja znajomość regionu, uwarunkowania społeczno-gospodarcze i przestrzenne, mocne i słabe strony (szerzej wnioski z analizy SWOT), unikatowość środowiska przyrodniczego, stopień presji społecznej na poprawę poziomu życia oraz sposób sformułowania misji i innych myśli w części wstępnej pozwala mi na przyjęcie celów strategicznych nieco inaczej.

Za strategiczne cele główne (I rzędu) należy uznać:

- 1) wzrost poziomu oraz konkurencyjności i innowacyjności systemu produkcyjnego (przemysł, rolnictwo, leśnictwo, budownictwo) regionu;
- 2) rozbudowę infrastruktury ekonomicznej (technicznej) jako podstawy rozwoju gospodarczego z uwzględnieniem wymogów wewnętrznych i krajowych;
- 3) zaspokojenie potrzeb regionalnych w zakresie rozwoju infrastruktury społecznej oraz poprawy poziomu i jakości życia;
- 4) rozwój obszarów wiejskich i poprawę spójności terytorialnej;
- 5) zmianę struktury regionu w kierunku jego serwicyzacji;
- 6) racjonalne gospodarowanie w przestrzeni i zasobami naturalnymi (przestrzenia) oraz ukształtowanie ładu przestrzennego;
- 7) rozwijanie współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej, zwłaszcza z sąsiadami.

Wydaje się, że tak sformułowane cele strategiczne umożliwiają dobór działań prowadzących do realizacji zadań wynikających z pojęcia rozwoju społeczno-gospodarczego (por. Rys. 1).

Natomiast rozpisanie celów głównych (I rzędu) na układ sektorowy (lub segmenty) pozwala sformułować cele strategiczne (II rzędu), które zapewnią realizację zadań odpowiadających strukturze pojęcia rozwoju społeczno-gospodarczego i poprawę poziomu życia mieszkańców (por. Rys. 1). Z uwagi na fakt, iż przybiorą one formę konkretnych zadań, pomija się ich ujęcie w tym miejscu, a znajdą swe odbicie w wizji strategii (punkt 4 niniejszego opracowania) i powinny być określone w poszczególnych programach operacyjnych.

4. WIZJA STRATEGICZNA

Wizja strategiczna określona została w dwóch rozdziałach: VII Priorytety i działania oraz VIII wiodące klastry przemysłu województwa podlaskiego.

Struktura priorytetów obejmuje trzy grupy ujęte w 16 działań, a te w 230 zadań. Nazwa priorytetów (infrastruktura techniczna, społeczna i baza ekonomiczna) wskazuje, iż ujęto kompleksowo całą gospodarkę (poza tym są bowiem tylko stosunki społeczne i produkcyjne). Natomiast wśród działań spotyka się wiele sformułowań ogólnych, np. rozwój systemów, ochrona i monitoring środowiska, tworzenie warunków do, lepsze wykorzystanie ..., wspieranie..., podwyższenie standardów..., poprawa warunków..., dbanie o..., wspomaganie..., zwiększenie roli..., ułatwienie..., rozwijanie aktywnej..., opracowanie urozmaiconych ofert..., stymulowanie rozwoju..., opracowanie długofalowego programu rozwoju..., efektywne wykorzystanie..., kreowanie pozytywnego..., promocja..., przezwyciężenie syndromu peryferyjności itp.

Ogólnie więc można stwierdzić, że bardzo wiele zadań nie ma nic wspólnego ze strategią, a także sporą ich liczbę można ująć w środkach prowadzących do realizacji strategii.

Ponadto duża ilość różnorodnych zadań bieżących i perspektywicznych bez ich selekcji i hierarchii priorytetowej przy jednoczesnym utożsamianiu często z uwarunkowaniami i instrumentami utrudnia realizację i prowadzić może do długich dyskusji i wielu konfliktów.

Doceniając rolę klastrów w rozwoju województwa wskazano na cztery klastry. Są to:

- 1) przemysł spożywczy, akcentując wytwarzane dotychczas produkty mleczarskie, mięsne, drobiowe, zbożowe, owocowo-warzywne, alkoholowe i piwo z jednoczesnym wskazaniem 9 mleczarni;

- 2) przemysł drzewny i mleczarski, który produkuje parkiety, meble, stolarkę okienną i drzwiową, sklejkę i elementy konstrukcji domów;
- 3) przemysł maszynowy, posiadający niezwykle bogatą ofertę;
- 4) turystyka, przy czym baza turystyczna i dostępność komunikacyjna nie odpowiada potencjałowi naturalnemu.

Należy stwierdzić, że tego rodzaju określenia odnoszące się do stanu istniejącego w ogóle nie powinny mieć miejsca w koncepcji działań strategicznych, a jedynie w diagnozie. Zarysowana wizja strategiczna rysuje się znacznie gorzej od wizji z 2000 roku. W tej strategii kierunki działania określono w układzie strefowym i czterech obszarów – białostockim, łomżyńskim, suwalskim i bielskim. Ponadto zarysowane zostały warianty i scenariusze rozwoju.

Ponadto ważne kierunki działań, typowe dla treści planu operacyjnego, przeplatają się ze sformułowaniami ogólnymi i nadającymi się co najwyżej do ujęcia w grupie instrumentów.

Swój pogląd na wizję strategiczną sprowadzam do pięciu grup problemowych: osadnictwa, systemu produkcji, infrastruktury ekonomicznej i społecznej, środowiska przyrodniczego. Realizacja głównych zadań doprowadzi też do poprawy warunków życia mieszkańców, ładu przestrzennego i racjonalnego gospodarowania w środowisku przyrodniczym (szerzej środowisku człowieka), przebudowy struktur (społecznych, gospodarczych i przestrzennych) w kierunku serwicyzacji i większego oparcia się na wiedzy i systemie informatycznym. Zachowany też zostanie tok myślenia wynikający ze zrozumienia istoty pojęcia rozwoju społeczno-gospodarczego (por. rys. 1).

4.1. Osadnictwo

Tym, co syntetyzuje całą gospodarkę w przestrzeni, jest osadnictwo. Jego obecny stan wymaga jeszcze znacznych korekt i modernizacji. Koncepcja jego ukształtowania polega na docenianiu miast jako biegunów (ośrodków) wzrostu. Stąd w województwie widzę nie dwa podregiony jak to aktualnie funkcjonuje. Uważam też, że należało do UE zgłosić trzy: białostocki, łomżyński i suwalski (ten pominięto). Za ośrodki podregionalne należy uznać cztery: białostocki, łomżyński, suwalski i bielski. Ponadto cztery miasta jeszcze w przyszłości zaczną odgrywać rolę pomocniczą. Będą to:

- Augustów, w podregionie suwalskim jako ośrodek turystyczno-uzdrowiskowy,
- Sokółka, w podregionie białostockim, jako ośrodek graniczny (na wschodniej granicy UE),
- Grajewo, w podregionie łomżyńskim jako ośrodek przemysłowy,
- Siemiatycze, w podregionie bielskim, jako ośrodek rozwijający się na osi Bugu (od Mielnika do Ciechanowca).

W tym miejscu przypomnę, że na przełomie lat 60/70 wykonano na zlecenie Kancelarii Premiera przy Radzie Ministrów tzw. warunki lokalizacyjne dla 44 miast w Polsce, w tym 5 w byłym woj. podlaskim (Białystok, Łomża, Suwałki, Bielsk Podlaski i Ełk)². Były one traktowane jako ośrodki przyspieszonego wzrostu.

Docenić należy także możliwości rozwoju miast:

- Hajnówka – ukierunkowanej na rozwój w oparciu o Puszcę Białowieską;
- Zambrowa na bazie dotychczasowej substancji i dobrego położenia komunikacyjnego;
- Wysokie Mazowieckie, jako silnego ośrodka przemysłu mleczarskiego.

Pozostałe miasta o charakterze wielofunkcyjnym spełniać będą rolę głównie typu agromiasto. Związane więc będą ze swym zapleczem rolniczym i rozwojem usług. Nieco większą rolę w tej grupie należy widzieć dla miast Kolno, Łapy i Sejny.

Polityka regionalna musi zmierzać do wytworzenia pożądanego standardu techniczno-ekonomicznego miast, zwłaszcza tych II.

Należy zauważyć, że miasta regionu podlaskiego charakteryzują się jeszcze w pewnym stopniu cechą wiejskości, co wynika z historycznej przynależności do dawnego zaboru rosyjskiego. Wymaga to ich unowocześnienia i rewitalizacji. Istotne będzie opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzenne-

² Jako pracownik WPPR brałem w nich udział

go i przygotowanie (uzbrojenie) terenów pod różne funkcje miejskie. Należy rozwiązać konflikt między zasadnością zachowania starej zabudowy i układu urbanistycznego a koniecznością modernizacji obiektów istniejących i wznoszonych nowych. We wszystkich miastach (leżących w zielonych i zdrowych płucach Polski) powinny być utworzone ścieżki zdrowia.

Natomiast jeżeli chodzi o wsie, to w zasadzie te małe poniżej 200 mieszkańców i nie mające dobrego połączenia z najbliższym miastem będą miały tendencje do zaniku. Tylko nieliczne z nich, położone w atrakcyjnych obszarach przyrodniczych będą funkcjonować na bazie różnych form ruchu turystycznego.

Wszystkie rozwiązania, zwłaszcza z zakresu infrastruktury ekonomicznej muszą uwzględniać metropolitarne znaczenie Białegostoku oraz miasta węzłowego aglomeracji białostockiej. Korytarze komunikacyjne nie mogą go omijać (np. Via Baltica). Jest to główne miasto w północno-wschodniej Polsce i jedno z 4 po wschodniej stronie Wisły.

W systemie globalnej gospodarki światowej eliminującej bariery przepływu ludzi, kapitału i dóbr materialnych rośnie rola wielkich miast tzw. metropolii oraz zakres i sposób ich powiązań krajowych, a zwłaszcza międzynarodowych. Białystok – stolica województwa – wraz z obszarem do niego ciężącym pretenduje do roli takiej metropolii (obecnie nie spełnia jeszcze kryteriów do skali międzynarodowej). Osiągnięcie tego celu wymaga oparcia się na istniejących już funkcjach i czynnikach rozwoju, a także dążenia do umocnienia skali ponadregionalnej i osiągnięcia rangi międzynarodowej dających szansę konkurencyjności na tych rynkach w zakresie wytwarzanych produktów i świadczonych usług. Należy przy tym mieć na uwadze fakt, że Białystok w okresie powojennym zwiększył liczbę mieszkańców z 46 tys. do 300 tys. Dowodzi to o jego rozwoju na zasadzie pompy ssącej, a obecny potencjał demograficzny regionu (60 mieszkańców na 1 km przy średniej w kraju 122) bardzo utrudni dalszy wzrost.

Białystok jako metropolia licząca już 300 tys. mieszkańców musi uporządkować swój układ komunikacyjny. W tym celu proponuje się:

- 1) budowę lotniska (por. transport lotniczy),
- 2) budowę zewnętrznej obwodnicy drogowej i domknięcie wewnętrznej,
- 3) przebudowę układu kolejowego, gdyż na czterokilometrowym odcinku schodzą się linie z 5 kierunków,
- 4) włączenie układu kolejowego (po rozbudowie) do obsługi miejskiego ruchu pasażerskiego (szybka kolej miejska).

Te rozwiązania stworzą dobrą podstawę techniczną do dalszego rozwoju miasta.

Na terenie obecnej aglomeracji białostockiej istnieją różnorodne konflikty poszczególnych samorządów terytorialnych na tle społecznym, gospodarczym, przestrzennym i ekologicznym. Konieczne jest włączenie do rozwiązywania tych konfliktów i stymulowania pożądaných działań w sposób skoordynowany:

- zarządów miasta Białegostoku i gmin zaliczanych do BAM,
- starostwa powiatowego Białegostoku,
- Agencji Rozwoju Białostockiej Aglomeracji Miejskiej powołanej 25.03.1998 roku,
- wykorzystania dotychczasowych opracowań na temat BAM.

Pośród 7 miast zaliczanych do BAM należy określić funkcje i możliwości rozwoju zwłaszcza dla najbliższej położonych względem Białegostoku trzech miast: Choroszczy, Supraśla i Wasilkowa. Nie rosząc pretensji do kompleksowego ujęcia, zwrócę uwagę tylko na niektóre z nich.

Przestrzeń między Choroszczą a Białymstokiem może być wykorzystana na budowę centrum logistycznego. Wzmocni to już ukształtowane funkcje tego miasta (zwłaszcza zdrowotna, mieszkalna).

Wasilków w perspektywie lat 15 może stać się częścią Białegostoku. Położenie na trasie wylotowej do Białorusi wskazuje na zasadność ukształtowania funkcji usługowych, w tym handlowych.

Supraśl już pełni ważne funkcje: mieszkalną, uzdrowiskową, religijno-kulturową, rekreacyjną (mikroklimat) i jest siedzibą administracji Puszczy Knyszyńskiej. Należy wrócić do koncepcji sprzed 1970 roku o budowie zbiornika wodnego na rzece Supraśl, któremu w konkursie TUP przypisano funkcje: rekreacyjną, otwarcia nowych terenów mieszkaniowych, ujęcia wody dla m. Białegostoku i poprawy stosunków wodnych. Właściwie rozmieszczone funkcje i odpowiednio atrakcyjna zabudowa mogą umożliwić ukształtowanie w tej części kraju ważnego kurortu rekreacyjno-uzdrowiskowego.

Wydaje się, że do osiągnięcia rangi metropolii niezbędne jest rozwijanie następujących funkcji:

- 1) ośrodka akademickiego poprzez integrację i wzmocnienie już istniejących uczelni, zintensyfikowanie badań podstawowych i stosowanych (B+R), organizację sympozjów, kongresów, konferencji itp.,
- 2) usługi medyczne w oparciu o Akademię Medyczną i funkcjonujące szpitale,

- 3) wielokulturowość społeczeństwa, czyli umacnianie folkloru, zwyczajów, sztuki, języków, religii, kuchni regionalnej, itp.,
- 4) kulturowe, głównie przez różnorodne formy działalności teatrów (dramatyczny, lalkarski), filharmonię, a za 2-3 lata opery, festiwale, wystawy itp.,
- 5) turystyczne poprzez zagospodarowanie turystyczne (infrastrukturę) i promowanie walorów turystycznych oraz różnorodne, formy pobytu,
- 6) centrum logistyczne na bazie szlaków komunikacyjnych północ-południe i wschód-zachód, w tym niezbędne do obsłużenia 1/2 długości wschodniej granicy Polski,
- 7) rolnictwa ekologicznego i produkcji zdrowej (ekologicznej) żywności,
- 8) przemysłu na bazie kształtujących się ośrodków terytorialno-produkcyjnych (por. osadnictwo) czy też klastrów i parku technologicznego (opartego na wiedzy – por. p. 1).

4.2. System produkcji

Województwo podlaskie posiada nieco wyższy wskaźnik **lesistości** (29,7%) niż średnio kraj (28,6%), ale wartość podnoszą występujące kompleksy leśne. Stąd w województwie mamy: Puszcze Białowieską, Augustowską, Knyszyńską i Kurpiowską. Proponuje się dla nich dwa poniższe modele gospodarki:

- wydzielić w nich trzy strefy, tj. objęte pełną ochroną, o ograniczonej gospodarce i swobodnej gospodarce;
- ukształtować połączenia zadrzewione między nimi w celu zachowania spójności przestrzennej.

Lasy tworzą parki, stąd niekiedy pełna ochrona pozbawi ludność miejscową możliwości zapewnienia godziwych warunków życia. Ponadto celowe będzie zwiększenie wskaźnika lesistości, co wymagać będzie nowych zalesień. Stąd ten postulat korytarzy będzie można stosunkowo łatwo osiągnąć.

W strategii można sugerować prowadzenie racjonalnej i aktywnej polityki w zakresie gospodarki: drzewnej, hodowlanej i łowieckiej z jednoczesnym zapewnieniem poprawy warunków życia ludności miejscowej i rozwoju gospodarczego. Kompleksy leśne muszą pozostać własnością Skarbu Państwa.

Lasy pełnią różnorodne funkcje, które dają się pogrupować w gospodarcze, półprodukcyjne i pozaprodukcyjne. Tej ostatniej też nie należy pomijać. Rozwinięcie tych stwierdzeń (ogólnych i strategicznych) przełożonych na konkretne zadania musi znaleźć swe odbicie w programach operacyjnych.

Wszystkie powiaty województwa podlaskiego mają charakter **rolniczy**, o czym świadczy minusowy wskaźnik strukturalny rozwoju (por. tabela 3). W polityce regionalnej problematykę rolną i obszarów wiejskich należy rozpatrywać łącznie.

Województwo powinno preferować typ rolnictwa wielofunkcyjnego, a na obszarach parków narodowych (Biebrzański, Narwiański, Białowieski i Wigierski) typ chroniący bioróżnorodność. Natomiast przez wielofunkcyjność obszarów wiejskich rozumiem rozszerzenie pozarolniczej działalności i aktywizowanie czynników wytwórczych oraz tworzenie nierolniczych miejsc pracy i źródeł dochodów ludności wiejskiej. Należy też widzieć relacje rolnictwa z innymi rodzajami działalności.

Dlatego strategia rozwoju rolnictwa musi być ukierunkowana na:

- rejonizację i specjalizację produkcji rolnej;
- wzrost produkcji roślinnej;
- wzrost produkcji zwierzęcej;
- silniejszą współpracę z przemysłem rolno-spożywczym;
- poprawę warunków życia ludności wiejskiej;
- stymulowanie przekształceń strukturalnych.

Drogą do osiągnięcia tych założeń jest:

- odpowiedni zakres odtworzenia i zwiększenia majątku,
- zwiększenie produktywności ziemi,
- zapewnienie wzrostu produktywności pracy ludzkiej,
- zwiększenie skali budownictwa usługowego i towarzyszącego,
- dokonanie szeregu zmian organizacyjnych.

Konkretne zadania prowadzące do realizacji tej strategii muszą być rozpisane w regionalnym rolniczym programie operacyjnym. Natomiast rząd powinien renegecjonować limity produkcyjne z Unią Europejską.

Należy przy tym pamiętać, że źródła dla inspiracji i intensyfikacji oraz modernizacji i rozwoju rolnictwa znajdują się głównie poza nim, a leżą w jego otoczeniu, zwłaszcza w przemyśle i ośrodkach miejskich.

Rolnictwo jest bowiem jednym z ogniw w szeroko rozumianej gospodarce żywnościowej, a gospodarstwo rolne wchodzi w silne związki z jego otoczeniem (por. rys. 2). Stąd polityka rolna państwa powinna być zróżnicowana regionalnie i uwzględniająca poziom jego rozwoju mierzonego np. wielkością udziału w tworzeniu dochodu narodowego. Aktualny poziom tego udziału przemawia za koniecznością dotowania rolnictwa, a o jej skali musi decydować polityk centralny. Na szczeblu regionalnym jej instrumenty muszą być skoncentrowane, ukierunkowane na zadania priorytetowe, stymulowanie postępu rolniczego (biologicznego i technicznego), pobudzanie różnorodnych form aktywizacji i obszarów wiejskich oraz pożądaných zachowań gospodarstw rolnych i ludności wiejskiej. Obecna struktura gospodarstw rolnych w regionie 11,3 ha (w kraju zaledwie 7,0 ha) przemawia za tezą, iż w planowanym horyzoncie będą to gospodarstwa rodzinne, ale o powiększonej powierzchni.

Przemysł obecnie dla województwa podlaskiego to główny czynnik motoryczny dalszego rozwoju. Oddziaływanie na rozwój przemysłu w regionie podlaskim powinno mieć na uwadze:

- dobór gałęzi do modernizacji i rozwoju
- lokalizację zakładów przemysłowych
- stymulowanie rozwoju lokalnej bazy surowcowej
- zapewnienie wymogów ochrony środowiska
- poprawę warunków życia ludności.

Zwróć uwagę, że popyt wewnętrzny na produkty przemysłowe (również inne i usługi) jest stosunkowo mały. Rynek województwa jest bowiem szeroki, ale płytki, co wynika głównie z jego potencjału demograficznego i stosunkowo małych przedsiębiorstw różnych branż. Stąd istotne jest nawiązanie i utrzymywanie kontaktów zewnętrznych oraz zapewnienie możliwości eksportu.

Przemysł należy rozwijać w oparciu o już istniejącą i modernizowaną bazę wytwórczą. Jest ona już ukształtowana we wspomnianych miastach przy osadnictwie. Są to: Białystok, Łomża, Suwałki, Bielsk Podlaski, Hajnówka, Siemiatycze, Grajewo, Wysokie Mazowieckie, Łapy, Zambrów, Sokółka, oraz ich zakłady filialne w innych miastach. Możliwe jest promowanie działalności przemysłowej w rejonach tych miast w formie lokalnych kompleksów terytorialno-produkcyjno-usługowych lub też tzw. klastrów.

Szczególną opieką i promocją otoczyć należy następujące gałęzie przemysłu:

- 1) oparte o surowce rolne: mleczarski, mięsny, przetwórstwo ziemniaczane i owocowo-warzywne, młynarski, piwowarski, cukrowniczy, alkoholowy (wódczany, winiarski, miody pitne);
- 2) oparte o surowce leśne: drzewny, meblarski, przetwórstwo runa leśnego oraz wytwarzanie innych produktów (np. panele, parkiety, okna, drzwi itp);
- 3) oparte o kruszywa, czyli produkcja materiałów budowlanych;
- 4) przemysł o swobodnej lokalizacji, np. przemysł lekki, tytoniowy, maszynowy i inne.

Rozwój wydobywania kruszywa w rejonie Potasznicy wymaga przeprowadzenia ekspertyzy z punktu widzenia wpływu na stosunki wodne, zwłaszcza na Czarną Hańczę.

Należy wrócić do udokumentowanych w kategorii C-2 już na przełomie lat 60/70 złóż rudy w rejonie Suwałk. Struktura złoża, jego wielkość i głębokość zalegania pozwalają mi wnioskować otwarcie tego tematu. Decyzja w tej sprawie będzie miała decydujący wpływ (wielokierunkowy) na dalszy rozwój, zwłaszcza części północnej województwa. Realizacja tego zadania może mieć różne warianty.

Zakres **budownictwa** jest pochodnym rozwoju w realizacji wszystkich programów. Stąd w tym miejscu pomija się zakres zadań dla tego działu.

4.3. Infrastruktura ekonomiczna (techniczna)

Materialne (techniczne) ramy rozwoju gospodarczego, ale również i społecznego zapewnia infrastruktura techniczna (gospodarcza, ekonomiczna). Wydziela się w niej: transport, łączność, energetykę, zaopatrzenie w wodę oraz odprowadzanie ścieków i utylizację odpadów. Te sektory decydują o możliwości rozwoju i wzrostu gospodarczego. W tym zakresie województwo cechuje się znacznym zaniedbaniem, chociaż w ostatnich latach w niektórych zakresach nastąpiła wyraźna poprawa.

Układ transportowy województwa obecnie i w przyszłości tworzyć mogą trzy gałęzie: transport kolejowy, drogowy i lotniczy. Żegluga śródlądowa ma i mieć będzie charakter turystyczny, a transport ruropociągowy może być rozpatrywany tylko w skali krajowej.

Decyzja o wydobyciu kruszyw i rudy w rejonie Suwałk wymagać będzie zmian w przebiegu tras komunikacyjnych (kolejowych i drogowych) oraz uruchomienia lotniska.

Głównymi arteriami w układzie sieci komunikacyjnej są **linie kolejowe** (obok autostrad i dróg ruchu szybkiego). Województwo podlaskie ma najniższy wskaźnik wyposażenia kolejowego (zaledwie 3,4 km na 100 km² powierzchni) i na jego pograniczu leży trzeci co do wielkości w Polsce obszar bezkolejowy. Nie widać przesłanek do budowy nowych połączeń. Natomiast konieczne jest zmodernizowanie linii i przystosowanie ich do współczesnych wymogów. Główny szkielet stanowić będzie połączenie Białegostoku z Warszawą (szybka kolej), z Olsztynem i Lublinem oraz z Litwą i Białorusią. Proponuję zmianę trasy z Białegostoku w kierunku północnym, tj. Białystok-Grajewo-Ełk, a dalej w rozgałęzieniu do Olsztyna oraz Suwałk i Litwy. Gotów jestem współpracować nad opracowaniem trasy z Ełku do Suwałk. Węzeł Białostocki wymaga przebudowy (o czym przy metropolii). Pozostałych zagadnień z kolejnictwa w tym opracowaniu nie poruszam.

W Trakiszkach i Kuźnicy powinny być wybudowane terminale transportu kombinowanego.

W zakresie **sieci drogowej** województwo musi wytworzyć właściwy układ funkcjonalny. Uważam iż można oprzeć się na moim modelu (rys. 3) i podjąć próbę zabezpieczenia wymogów wewnętrznych oraz zewnętrznych. Stąd postuluje się:

- 1) Białystok musi uzyskać połączenie drogą ruchu szybkiego ze stolicą kraju (w dalszej perspektywie autostradą)
- 2) z Białegostoku (i w interesie kraju) drogi ekspresowe powinny prowadzić do Litwy przez Suwałki (Via Baltica) oraz do Białorusi przez Sokółkę (w 2-giej kolejności)
- 3) konieczne jest zapewnienie wysokiego poziomu technicznego drogi Białystok-Lublin oraz Białystok-Olsztyn (przez Ełk)
- 4) niezbędne jest utrzymanie drogi III klasy z Ełku do Augustowa dalej do Grodna jako pojeziernej głównej drogi turystycznej w kraju
- 5) celowe jest utrzymanie w III klasie technicznej drogi z Augustowa przez Grajewo do Łomży dalej do Ostrołki – jako dawnego traktu kowieńskiego, który odciąży też Via Balticę
- 6) powiaty muszą uzyskać połączenie między sobą i ze stolicą regionu
- 7) pozostałe drogi o charakterze lokalnym (gminnym) będą rozbudowywane przez samorzady gminne i wpływać na wzrost wskaźnika gęstości.

Do tego modelu muszą być dostosowane urządzenia inżynierskie (mosty, wiadukty), zapewnienie osiągnięcia pożądanego obciążenia na oś, poprowadzenia obejść wielu miejscowości.

Transport lotniczy w województwie nie występuje. W roku 1969 (uczestnicząc w grupie 5 ekspertów dla KP przy RM) wypracowaliśmy koncepcję budowy lotnisk regionalnych i lotniska krajowego zlokalizowanego pomiędzy Warszawą a Łodzią. Sugerowałem (i było to ujęte w planach perspektywicznych regionu) budowę lotniska w rejonie Zabłudowa (przed miastem, w okolicach wsi Żuki lub Rafałówka). Ekspertyzy politechniki z Warszawy, Gdańska i Łodzi umiejscowiły je później w rejonie Topolan (za Zabłudowiem). Nadal utrzymuję, że moja propozycja jest najlepsza, jednakże nie wiem, co się zmieniło w zakresie zainwestowania w okolicach tych dwóch miejscowości. Stąd aktualna dyskusja – Zabłudów (okolice) czy Krywłany w Białymstoku musi być zakończona i konieczna jest decyzja już dziś.

Kwestią otwartą jest drugie lotnisko w rejonie Suwałk. Zapotrzebowanie na nie może wystąpić dopiero przy intensywnym rozwoju północnej części województwa i raczej po przyjętym horyzoncie planistycznym (2020 r.).

Drugim układem infrastruktury ekonomicznej (technicznej) jest **energetyka**, którą tworzą trzy komponenty: elektroenergetyka, gazownictwo i ciepłownictwo. Dwa pierwsze mają charakter scentralizowany i polityka powinna być prowadzona przez resort. Natomiast ciepłownictwo ma charakter lokalny i tu politykę prowadzić może region i poszczególne gminy.

Scentralizowany system zaopatrzenia w energię cieplną powinien być kształtowany we wszystkich miastach regionu.

W północnej części województwa, ze względu na potencjał energetyczny, istnieje możliwość rozwoju elektrowni wiatrowych.

W elektroenergetyce trwa drugi etap elektryfikacji związany z modernizacją sieci. Natomiast po 1920 roku należy liczyć się z możliwościami przechodzenia do trzeciego etapu. W etapie tym będzie zmierzać się do zapewnienia pokrycia wszystkich potrzeb energetycznych poprzez system elektroenergetyczny (tzw. wyłączność elektroenergetyki). Do tego zadania region też musi być przygotowany. Nakazuje to także spojrzeć perspektywicznie na kierunki rozwoju gazownictwa i ciepłownictwa.

Na trzeci układ infrastruktury ekonomicznej składa się zaopatrzenie w wodę, oczyszczanie ścieków i utylizacja odpadów.

Do 2020 roku przyjęć należy, że:

- 1) ludność miejska będzie w pełni zaopatrywana w wodę za pomocą wodociągów,
- 2) wszystkie miasta będą miały w pełni sprawny system kanalizacji prowadzący do oczyszczalni ścieków,
- 3) na obszarach wiejskich należy rozwijać we wsiach powyżej 200 mieszkańców:
 - zaopatrzenie w wodę z wodociągów,
 - odprowadzanie ścieków poprzez kanalizację,
 - oczyszczanie ścieków w oczyszczalniach.

Problem gospodarki odpadami, ich utylizacji i składowania powinien być koordynowany w skali powiatów. Należy mieć na uwadze fakt, że niektóre gminy, z uwagi na walory środowiska, takich składowisk nie powinny posiadać.

4.4. Infrastruktura społeczna

Infrastruktura społeczna (por. rys. 1) jest głównym elementem składowym rozwoju społecznego. Z punktu widzenia stymulowania rozwoju trzy jej działy (turystyka, hotelarstwo i handel wraz z gastronomią) mają decydujące znaczenie.

Rozwój turystyki w jej różnych formach wymaga oddziaływania w trzech kierunkach:

- koncentracji działań w pewnych obszarach,
- promowania walorów turystycznych,
- rozbudowy infrastruktury turystycznej.

Do obszarów atrakcyjnych turystycznie należą:

- parki narodowe: Białowiecki, Biebrzański, Narwiański i Wigierski
- Puszcza Augustowska i Knyszyńska
- Dolina Bugu od Mielnika do Ciechanowca
- Miasto Białystok, jako główny ośrodek rozrządowy.

Natomiast zadania w zakresie dwóch następujących kierunków (walorów i infrastruktury) obrazuje tabela 6 i 7.

Ponadto proponuje się podniesienie walorów w północnej części województwa poprzez:

- nawiązanie współpracy Augustowa z Druskiennikami i rozwój rejsów żeglugowych Kanałem Augustowskim,
- przystąpienie do połączenia wodnego jeziora Sajno z Kanałem Augustowskim i jeziorem Wigry (cel nie tylko turystyczny),
- zagospodarowanie turystyczne rzeki Rospudy i jezior leżących w jej biegu (również cel z zakresu poprawy stosunków wodnych).

Turystyka kwalifikowana i poznawcza (edukacyjna) powinna być preferowana na obszarach parków narodowych, a ekoturystyka na ich obrzeżach i otulinach zbiorników wodnych. Miasta Augustów i Supraśl należy silnie doinwestować w celu wytworzenia atrakcyjnego sposobu wypełniania funkcji rekreacyjno-uzdrowiskowej.

Funkcję służebną wobec turystyki pełnią **hotelarstwo, handel i gastronomia**. Obiekty z tego zakresu i formy pracy zależą od spółek lub osób fizycznych prowadzących tę działalność.

Natomiast samorządy terytorialne powinny oddziaływać na:

- lokalizację tych obiektów w przestrzeni,
- standard i estetykę oraz formy architektoniczne obiektów,

- dbanie o interes zatrudnionych i wpływy budżetowe,
- stwarzanie zachęt i udogodnień do rozwijania tej działalności,

Ponadto większe miasta (np. Białystok, Łomża, Suwałki) muszą sprecyzować swoje stanowisko w sprawie lokalizacji handlowych obiektów wielkopowierzchniowych.

Oświata i nauka to kolejny dział infrastruktury społecznej, a zarazem mający decydujący wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy. To głównie zatrudnieni w tym dziale prowadzą do społeczeństwa opartego na wiedzy.

Zadaniem władz samorządowych jest wypracowanie i wdrożenie regionalnego modelu edukacyjnego nadążającego z dostosowaniem kształcenia do dokonujących się zmian w życiu społeczno-gospodarczym oraz wymogom kształcenia ustawicznego.

W moim odczuciu publiczne (państwowe) szkoły wyższe powinny funkcjonować tylko w Białymstoku, jako jeden podmiot – Uniwersytet – skupiający: obecny Uniwersytet, Politechnikę, Akademię Medyczną, Wydział Sztuki Lalkarskiej, Akademię Muzyczną i ewentualnie Wyższe Seminarium Duchowne.

Uzupełnieniem ich mogą być państwowe Wyższe Szkoły Zawodowe (licencjat) w Łomży i Suwałkach.

Natomiast szkoły wyższe niepaństwowe (prywatne) mogą funkcjonować w różnych ośrodkach, jeśli będą ku temu odpowiednie okoliczności (warunki i nabór).

Szkoły policealne w lansowanym modelu – licencjat, magisterium, doktorat – nie znajdują racji bytu. Powinny przekształcać się w wydziały przy wyższych szkołach prywatnych.

Konieczne jest zwiększenie zakresu współpracy szkół wyższych z przedsiębiorstwami w celu intensyfikacji i ukierunkowania prac badawczo-wdrożeniowych z zakresu szeroko rozumianego postępu technicznego (techniki, technologii, konstrukcji i rozwiązań organizacyjnych).

Do infrastruktury społecznej w jej wąskim pojęciu (tzw. układ społeczny) zalicza się także kolejne działy: **kulturę, sztukę, sport i kulturę fizyczną**. Z jednej strony wpływają na kształtowanie, a z drugiej strony podnoszą atrakcyjność regionu i stymulują rozwój turystyki (jako walory bądź infrastruktura turystyczna). Te przesłanki decydują o konieczności dbania o ich rozwój, dobre funkcjonowanie i właściwą lokalizację obiektów. Regres, jaki nastąpił w okresie transformacji systemowej w Polsce, musi być zahamowany i wypracowana właściwa polityka bieżąca.

Dlatego też podstawowym zadaniem władz wojewódzkich (administracji samorządowej i rządowej) jest wypracowanie sieciowej struktury (organizacyjnej i przestrzennej) instytucji kultury niezbędnych do zaspokojenia potrzeb społecznych i ochrony dziedzictwa kulturowego. Kompleksowe ujęcie musi uwzględniać różnorodne aspekty, np. narodowościowe, etniczne, folklorystyczne, religijne, artystyczne, kulinarne i inne.

Dla uprawiania sportu wyczynowego i masowego niezbędne są obiekty sportowe (np. stadiony, hale, baseny, kąpieliska, różne tory, ścieżki zdrowia itp), których w województwie odczuwa się wyraźny brak. Stąd konieczne jest przyjęcie polityki, w której ustalony zostanie zakres inwestowania w te obiekty o odpowiedniej skali (wielkości) i standardzie, ich lokalizacja i hierarchia realizacji. Sugestie w tym zakresie wynikają ze struktury sieci osadniczej (por. p. 4.1.).

Stan służby zdrowia jest katastrofalny, mimo nasycenia obiektami aż do podnoszonych postulatów ich zmniejszenia. Jestem przeciwny likwidacji czegokolwiek. Konieczne jest przyjęcie kompleksowego systemu form organizacji instytucji medycznych (obiekty, lokalizacja, zasady współpracy) i pełnego zakresu usług zabezpieczających potrzeby społeczne. Niezbędne jest również ukształtowanie systemu działania na wypadek zagrożeń i sytuacji kryzysowych (np. epidemiologicznych, przyrodniczych, i innych).

Układ instytucjonalny infrastruktury społecznej kształtowany jest w zasadzie ze szczebla centralnego. Z jednej strony zapewnia on bezpieczeństwo publiczne, obronę narodową, a z drugiej strony sprawne funkcjonowanie (administracja publiczna, instytucje finansowe i różne organizacje). Dlatego też osiągnięty poziom rozwoju i sposób funkcjonowania tych instytucji tworzy raczej warunki dla intensyfikacji rozwoju społecznego, gospodarczego i przestrzennego.

Z punktu widzenia strategii są to zagadnienia wtórne (pochodne), a ich rozwój i sposób funkcjonowania muszą nadążać za tempem rozwoju systemu produkcji, infrastruktury ekonomicznej, układu społecznego, infrastruktury społecznej i osadnictwa. Układ instytucjonalny na ogół jest ociężały i często wyhamowuje tempo rozwoju i zmian strukturalnych. Konieczne jest więc przeciwdziałanie temu zjawisku.

5. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

Naturalne podstawy rozwoju województwa stanowi bogate środowisko przyrodnicze regionu, chociaż jest biedne w surowce. Stąd działania muszą iść w dwóch kierunkach:

- racjonalnego wykorzystania istniejących zasobów i
- ochrony ekosystemów cennych, zwłaszcza unikatowych.

Kompromis trudny, ale musi być podjęty z korzyścią dla człowieka.

Formy ochrony polegają na:

- rozpoznaniu źródeł szkodliwego oddziaływania,
- ustaleniu komponentów środowiska, które są niszczone,
- podjęciu aktywnych (nie tylko biernych) form ochrony środowiska.

Obszary przyrodnicze są też ujmowane w działalności rolniczej, leśnej i budowlanej (przemysłowej, mieszkaniowej i infrastrukturalnej). Stąd należy politykę z tego zakresu koordynować międzyresortowo. Zwróć uwagę, że wyizolowana polityka ekologiczna nie jest w stanie rozwiązać żadnych problemów. Natomiast w pełni kompetentną jest do tego polityka przestrzenna, której częścią składową jest polityka ekologiczna. Priorytetowym zadaniem jest kształtowanie ładu przestrzennego. Osiągnięcie tego celu jest możliwe poprzez właściwy sposób zagospodarowania terenu, czyli aktywną politykę przestrzenną. Dlatego też zabezpieczenie wymogów ochrony przyrody jest możliwe poprzez właściwe rozmieszczenie osadnictwa, systemu produkcji i systemu infrastruktury.

Województwo podlaskie, z uwagi na małą ilość opadów atmosferycznych, musi przystąpić do budowy zbiorników retencyjnych. Mogą zwrócić uwagę na cztery możliwości do rozpatrzenia:

- zbiornik na Bugu,
- wykorzystanie rzeki Pisy do przerzutu wody z jeziora Śniardwy do Narwi,
- wykorzystanie połączenia jeziora Sajno z jeziorem Wigry (patrz turystyka),
- wykorzystanie doliny rzeki Rospudy i jezior położonych w jej biegu (patrz turystyka).

6. REALIZACJA STRATEGII

W strategii w rozdziałach IX i X zamieszczone zostały płaszczyzny współpracy międzywojewódzkiej, transgranicznej i międzynarodowej. Wskazano w nich m.in.:

- cel współpracy
- współpracę transgraniczną z Litwą, Białorusią i Rosją
- Euroregiony Niemiec (od 1997 r.) i Puszcza Białowieska (od 2002 r.)
- inne kraje i formy współpracy
- udział w organizacjach Unii Europejskiej
- Biuro Regionalne Województwa Podlaskiego w Brukseli
- Znaczenie Porozumienia Zielone Płuca Polski
- zasadność współpracy z innymi województwami (lubelskie, warmińsko-mazurskie, mazowieckie, podkarpackie).

Forma opinii tej problematyki przemawia raczej za ujęciem tego w diagnozie lub w nieco innej formie przeniesienia do celów lub też środków służących realizacji strategii.

W strategii z 2006 r. roku wskazano poniższe instrumenty jej realizacji (s. 64-73):

- 1) środki funduszy przedakcesyjnych (PHARE i SAPARD)
- 2) Fundusz Spójności łącznie z wcześniejszym funduszem ISPA
- 3) Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (ERDF)
- 4) Europejski Fundusz Społeczny (ESF)
- 5) Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnych (EAGGF)
- 6) Europejski Fundusz Rolny Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) 2007–2013
- 7) Wsparcie finansowe Instytucji Wspólnotowych przy pomocy INTERREG III
- 8) Instrument finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego

- 9) Norweski Mechanizm Finansowy
- 10) Środki Europejskiego Banku Inwestycyjnego
- 11) Środki z Banku Światowego
- 12) Fundusz Poręczeń Unijnych
- 13) Poręczenia i Gwarancje Skarbu Państwa
- 14) Współfinansowanie ze środków budżetu państwa, środków jst, środków funduszy celowych będących w dyspozycji poszczególnych ministrów (Fundusz Pracy, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej)
- 15) Fundusz Rozwoju Inwestycji Komunalnych
- 16) Krajowy Fundusz Drogowy
- 17) Krajowy Fundusz Kapitałowy
- 18) Fundusze poręczeniowe i pożyczkowe dla małych i średnich przedsiębiorstw
- 19) Partnerstwo publiczno-prawne
- 20) Kontrakty wojewódzkie
- 21) Środki z proponowanego do utworzenia Funduszu „Rewitalizacja miast i miasteczek”.

Ponadto w rozdziale XII wskazano na podstawy prawne (ustawy i rozporządzenia) regulujące zasady wykorzystywania środków, a w rozdziale XIII system monitorowania realizacji na poziomach 2-5 wraz z listą wskaźników. Wspomnieć należy, iż strategia z 2000 roku w ogóle nie podaje sposobu realizacji strategii.

Przegląd tych instrumentów wskazuje, że władze administracji publicznej stawiają na środki zewnętrzne, nie zauważając jednocześnie innych instrumentów (poza wspomnianymi wyżej prawnymi) realizacji strategii. W pełni zrozumiałe i zasadne jest przy tym maksymalne wykorzystanie dostępnych środków z w/w funduszy. Jednakże należy zwrócić uwagę jeszcze na poniższe środki finansowe możliwe do wykorzystania w województwie:

- bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ), które aktualnie w województwie kształtują się bardzo skromnie na tle innych regionów;
- możliwości inwestycyjne podmiotów gospodarczych już funkcjonujących (np. Suwalskiej Strefy Ekonomicznej);
- dochody własne jednostek samorządu terytorialnego;
- zasadność zaciągania kredytów;
- możliwość emisji obligacji komunalnych;
- ewentualnie inne środki.

W ekspertyzie wykonanej przez profesora W. Misiągę dla województwa podlaskiego przyjęto poniższe wielkości finansowe na lata 2007–2013.

Tabela 8

INSTRUMENTY FINANSOWANIA WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO W LATACH 2007-2013

Lp.		Województwo podlaskie	Polska	Udział w %
1	Dochody JST w mln zł w tym własne	26.673,0 10.102,8	846.205,5 457.439,7	2,80 2,21
2	Dochody na 1-ego mieszkańca w zł w tym własne	2.843,0 1213,4	3.190,6 1.724,8	89,1 70,3
3	Potencjał inwestycyjny IST w mln zł w tym programy wspierające z UE	1.730,4 1.179,4	96.950,3 X	2,82 X
4	Wydatki inwestycyjne IST w mln zł w tym na 1 mieszkańca w zł	8.102,9 973,4	226.013,4 852,3	3,58 114,2
5	Środki na rozwój w mln w tym środki UE	7.281,8 4.551,5	190.004,7 93.054,4	3,83 4,89

Zestawienie własne Leszek Kupiec

Przyjąć można, że w drugiej połowie prognozowanego okresu na lata 2014-2020 wielkości te będą wyższe. Prawdopodobny przelicznik wyniesie około 1,3- 1,4.

Zauważyć należy, że powyższe wskaźniki nie zapewnią województwu skoku cywilizacyjnego lub przybliżenia się do średniej krajowej w ciągu najbliższych 7 lat.

Za podstawowy instrument finansowy uważa się obciążenia podatkowe i parapodatkowe oraz wydatki budżetowe. Zmniejszenie obciążeń prowadzi do zwiększenia dochodowości podmiotów gospodarujących i osób fizycznych. Zmiany w tym zakresie leżą w gestii władz centralnych, a tylko nieliczne korekty w samorządach terytorialnych. Natomiast wydatki budżetowe mają charakter działań bezpośrednich tychże samorządów, np. inwestowanie w rozwój infrastruktury, dopłaty do kredytów preferencyjnych, rekompensata strat, interwencje rynkowe, dotowanie środków do produkcji, finansowanie wydatków socjalnych, itp.

W okresie do 2013 roku należy spodziewać się, że nastąpi wzrost dysproporcji pomiędzy województwem podlaskim a poziomem średnio krajowym, a zwłaszcza w stosunku do województw z górnej połowy. Natomiast w latach 2014-2020 województwo będzie rozwijać się szybciej i stopniowo, ale wolno odrabiać (zmniejszać) te dysproporcje. Na takie postawienie tezy wpływają poniższe przesłanki:

- naturalny proces rozchodzenia się rozwoju społeczno-gospodarczego w przestrzeni;
- częstsze przenoszenie się inwestorów zagranicznych na teren Polski Wschodniej;
- wystąpienie pewnej rezerwy w kadrach wykwalifikowanych na tym obszarze;
- samorządy terytorialne regionu zmieniają swoje postępowanie na lepsze i jakość procedur administracyjnych;
- zmieni się dodatnio jakość miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i przygotowania terenów pod przyszłe inwestycje;
- poprawi się klimat z przyległymi państwami;
- ulegnie poprawie wyposażenie infrastrukturalne.

Do instrumentów realizacji strategii oprócz środków finansowych i wspomnianych wyżej prawnych (w tym tworzenie prawa lokalnego, w strategii pominięto), zaliczyć należy także i inne. Na szczególną uwagę zasługują:

- instrumenty planistyczne, a więc jakość planów rozwoju społecznego i gospodarczego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, planów i programów operacyjnych, innych opracowań;
- instrumenty administracyjne, np. procedury administracyjne, kształtowanie stosunków własnościowych, system informacji i promocji, wspieranie innowacyjności i przedsiębiorczości itp.;
- instrumenty organizacyjne, o których będzie mowa dalej;
- działania bezpośrednie, które mogą być podejmowane przez jednostki samorządu terytorialnego, a zwłaszcza czytelna, prorozwojowa i konsekwentnie realizowana polityka regionalna i lokalna oraz koncentracja na najważniejszych zadaniach, w tym koordynacja badań i wdrażanie nowoczesnych technologii;
- rozbudowa infrastruktury ekonomicznej i społecznej.

Instrumenty mogą być ukierunkowane na: wybrany sektor, segment i typ działalności, rodzaj i wielkość przedsięwzięcia, tworzenie miejsc pracy itp.

Wszystkie zadania przewidziane (ujęte) w programach operacyjnych muszą mieć pokrycie w środkach realizacji (finansowych, organizacyjnych i innych).

Najlepsza nawet strategia nie zrealizuje się samoistnie. Konieczne jest więc opracowanie programu jej realizacji. W tym celu należy mieć na uwadze:

- 1) ustalenie podmiotów odpowiedzialnych za realizację i koordynację działań;
- 2) opracowanie planu (programów operacyjnych) realizacji zadań przez poszczególne samorządy terytorialne;
- 3) opracowanie planów zagospodarowania przestrzennego gmin i miast oraz ich aktualizacja pod rygorem prawnym i utraty ważności;
- 4) uaktywnienie zarządu Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Suwałkach;
- 5) zabieganie o inwestorów zagranicznych;
- 6) inspirowanie działań w ramach (porozumienia) partnerstwa publiczno-prywatnego;
- 7) skoordynowanie działań mogących być sfinansowanych z funduszy celowych i różnych agencji, zwłaszcza wspierających przedsiębiorczość i MŚP;
- 8) maksymalne wykorzystanie środków z UE oraz innych funduszy zagranicznych;

- 9) kształtowanie atrakcyjnego wizerunku (public relations) województwa podlaskiego;
- 10) radykalną poprawę działalności Biura Regionalnego Województwa Podlaskiego w Brukseli;
- 11) rozpatrzenie możliwości emisji obligacji komunalnych np. Białegostoku, Łomży, Suwałk, Augustowa.

Ponadto koniecznością jest:

- określenie swojej polityki regionalnej bieżącej i długofalowej;
- posiadanie dobrych strategii rozwoju i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- niedopuszczanie do marginalizacji swojego regionu przy istniejących tendencjach pogłębiania się dysproporcji między województwami;
- utrzymywanie ścisłej współpracy wszystkich szczebli samorządu terytorialnego i wojewody;
- zaprzestanie brutalnej rywalizacji poszczególnych ugrupowań politycznych;
- wykorzystywanie pozytywne patriotyzmu społeczności lokalnych na rzecz rozwoju;
- stymulowanie do wykorzystywania wszystkich czynników rozwoju oraz do ograniczania barier tego rozwoju;
- uproszczenie i ułatwienie procedur administracyjnych;
- nawiązanie i utrwalenie ścisłej współpracy władz wojewódzkich z uczelniami, bankami, podmiotami gospodarczymi i jednostkami z otoczenia biznesu;
- inicjowanie badań (B+R) na rzecz rozwoju regionu;
- promowanie województwa poza jego granicami (w kraju i innych państwach) i ułatwienie w nawiązywaniu kontaktów;
- sprzyjanie napływowi (przyciąganie) bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) i wiązania ich z podmiotami regionu;
- ograniczanie odpływu kapitału do central bankowych mających swe siedziby poza regionem oraz inicjowanie różnych form wykorzystywania zgromadzonych funduszy;
- wspieranie przedsiębiorstw eksportujących i otaczanie ich swą opieką (patronatem);
- wspieranie rozwoju lokalnych biegunów wzrostu (wytypowanych miast), a zwłaszcza poprzez rozbudowę w nich infrastruktury komunalnej;
- inwestowanie bezpośrednio w rozwój infrastruktury ekonomicznej (= technicznej), czyli transportowej, telekomunikacyjnej, informatycznej, wodno-ściekowej (sanitarnej);
- podejmowanie decyzji bieżących zapewniających sprawność, funkcjonalność, niezawodność, bezpieczeństwo, innowacyjność w działalności poszczególnych podmiotów.

W celu pełnego zrealizowania strategii konieczny jest także **monitoring**. Zarówno w strategii krajowej jak i regionalnej podano więc zestaw wskaźników, co obrazują załączone tabele 9 i 10. Wskaźniki obrazują stan przeciętny, natomiast konieczne są informacje z wykonania poszczególnych zadań. Stąd koordynator realizacji strategii powinien otrzymywać informacje w sposób ciągły. Muszą one informować o realizacji konkretnych zadań, o ewentualnych opóźnieniach i trudnościach. Tylko takie zrozumienie monitoringu pozwoli na właściwą interwencję. Koordynator zaś musi być sprawny do przetworzenia otrzymywanych raportów i sposobu ich wykorzystania do bieżącego oddziaływania.

Działania poszczególnych jednostek (w tym także jednostek samorządu wojewódzkiego i administracji rządowej w województwach) uczestniczących w programowaniu, realizacji i rozliczaniu projektów unijnych oraz realizowanych z wykorzystaniem wsparcia finansowego płynącego z budżetu centralnego, są skupione obecnie przede wszystkim na przyjmowaniu wniosków/kontraktowaniu środków, ich weryfikacji, wpłacie i rozliczeniu środków, w mniejszym zaś stopniu na promocji dostępnych programów oraz pomocy w skutecznym pozyskiwaniu środków przez końcowych beneficjentów. Dotychczasowe doświadczenia wskazują, iż instytucje wdrażające programy unijne ukierunkowane są głównie na wypełnianie zadań związanych z obsługą wniosków. Monitorowanie wykorzystania środków w ramach poszczególnych funduszy ogranicza się do sprawdzania terminowości i kwalifikowalności ponoszonych wydatków na podstawie przedkładanych przez beneficjentów faktur, dołączanych do rozliczeń projektów.

Znacznie bardziej potrzebne do analizy zasadności wykorzystania unijnego wsparcia, czy też zaangażowania środków w inwestycje dofinansowane z budżetu państwa są analizy na temat efektów i rezultatów zrealizowanych projektów. O ile, część podmiotów uczestniczących we wdrażaniu unijnych środków, posiada dane dotyczące ilości lub jednostek fizycznych inwestycji (np. ilości gospodarstw, ilości km, czy szt.), o tyle uzyskane rezultaty w postaci rozwoju przedsiębiorczości, w tym poprawy jakości produkcji, turystyki

i agroturystyki, obniżenia kosztów transportu, itp. nie były dotąd przedmiotem ich badań. Sytuacja ta uniemożliwia wyciąganie wniosków dotyczących określenia zasadności kierunków wykorzystania środków, a co za tym idzie poprawy skuteczności wykorzystania kolejnych alokacji środków pomocowych.

W tym miejscu stawiam wniosek o wydzielenie około pięciu pracowników do prowadzenia Ośrodka Badawczo-Informacyjnego (nazwa symboliczna i do uzgodnienia) przy Urzędzie Marszałka lub Wojewody. Jego zadaniem będzie:

- gromadzenie materiałów, ich przetwarzanie w systemie komputerowym (informatycznym) i udostępnianie zainteresowanym podmiotom;
- organizowanie konsultacji i porad specjalistów dla zainteresowanych podmiotów;
- organizowanie (nie wykonywanie) badań na rzecz rozwoju województwa w drodze zleceń dla grup ekspertów;
- obsługa administracyjna stałej grupy ekspertów województwa podlaskiego (kilka osób).

Trzecim elementem realizacji strategii (obok samej realizacji i monitoringu) jest **sprawozdawczość**. W tym celu wszystkie podmioty realizujące poszczególne zadania strategii powinny przysyłać odpowiednie informacje. Treść tych informacji, forma sprawozdania i terminy muszą być narzucone przez koordynatora. Dotychczasowe ograniczenie się do podawania jedynie stopnia wykorzystania środków finansowych należy uznać za niewystarczające, a wskaźniki dają jedynie ogólną orientację.

Ponadto Wojewódzki Urząd Statystyczny i jego inspektoraty terenowe powinny ten aspekt uwzględnić i przystosować się do wykonania zadania.

ZAŁĄCZNIK

Tabela 1

WSKAŹNIK STRUKTURALNY ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO (WSR) WYBRANYCH
KRAJÓW EUROPEJSKICH

Wartość WSR w 2000 r.		Przyrost WSR w latach 1985-2000			
Lp	Państwa	Wartość WSR	Lp	Państwa	Przyrost WSR
1.	Austria	16,17	1.	Węgry	10,99
2.	Belgia	24,99	2.	Szwajcaria	10,90
3.	Bułgaria	3,17	3.	Norwegia	10,80
4.	Cypr	23,26	4.	Szwecja	8,08
5.	Dania	23,30	5.	Rosja	7,80
6.	Estonia	12,68	6.	Finlandia	7,64
7.	Finlandia	18,24	7.	Rep. Czeska	7,43
8.	Francja	21,48	8.	Grecja	7,40
9.	Grecja	11,00	9.	Austria	6,97
10.	Hiszpania	14,70	10.	Holandia	6,75
11.	Holandia	29,75	11.	Hiszpania	6,50
12.	Irlandia	15,42	12.	Niemcy	6,21
13.	Litwa	7,48	13.	Dania	5,90
14.	Luksemburg	32,15	14.	Francja	5,48
15.	Łotwa	11,66	15.	Polska	5,47
16.	Malta	18,36	16.	W. Brytania	3,73
17.	Niemcy	17,21	17.	Włochy	2,79
18.	Norwegia	27,20	18.	Bułgaria	1,77
19.	Polska	6,37	19.	Rumunia	1,74
20.	Portugalia	8,51	20.	Belgia	0,29
21.	Rep. Czeska	11,33			
22.	Rosja	11,40			
23.	Rumunia	-1,71			
24.	Słowacja	11,26			
25.	Słowenia	8,92			
26.	Szwajcaria	22,20			
27.	Szwecja	26,28			
28.	Turcja	-1,82			
29.	Ukraina	3,92			
30.	Węgry	13,19			
31.	Wielka Brytania	26,63			
32.	Włochy	15,49			

Źródło: Obliczenia własne Leszek Kupiec

Uwaga: W obliczeniach rok 1985 przyjęto dla Niemiec wg wartości RFN, a dla Rosji dane dla ZSRR

Tabela 1a

POZIOM ROZWOJU KRAJÓW UNII EUROPEJSKIEJ

Lp.	Kolejność wg wskaźnika strukturalnego (WSR) w roku 2000		Kolejność wg wielkości PKB na 1 mieszkańca wg parytetu siły nabywczej w roku 2003		Wskaźnik łączny będący sumą miejsc obu wskaźników	
1.	Luksemburg	32,15	Luksemburg	53822	Luksemburg	2
2.	Holandia	29,73	Irlandia	33201	Holandia	7
3.	Wielka Brytania	26,63	Dania	30736	Wielka Brytania	9
4.	Szwecja	26,28	Austria	30637	Dania	9
5.	Belgia	24,99	Holandia	30317	Szwecja	12
6.	Dania	23,30	Wielka Brytania	29879	Belgia	12
7.	Cypr	23,26	Belgia	29519	Irlandia	16
8.	Francja	21,48	Szwecja	28879	Austria	16
9.	Malta	18,36	Finlandia	28328	Francja	18
10.	Finlandia	18,24	Francja	27820	Finlandia	19
11.	Niemcy	17,21	Niemcy	27099	Niemcy	22
12.	Austria	16,17	Włochy	26566	Cypr	23
13.	Włochy	15,49	Hiszpania	24513	Włochy	25
14.	Irlandia	15,42	Grecja	20340	Hiszpania	27
15.	Hiszpania	14,70	Cypr	19600	Malta	28
16.	Węgry	13,19	Słowenia	19100	Grecja	35
17.	Estonia	12,68	Portugalia	18652	Węgry	36
18.	Łotwa	11,66	Malta	17780	Rep. Czeska	38
19.	Rep. Czeska	11,33	Rep. Czeska	17232	Słowenia	38
20.	Słowacja	11,26	Węgry	15166	Estonia	39
21.	Grecja	11,00	Słowacja	13117	Portugalia	40
22.	Słowenia	8,92	Estonia	12680	Słowacja	41
23.	Portugalia	8,51	Polska	11524	Łotwa	43
24.	Litwa	7,48	Litwa	11390	Polska	48
25.	Polska	6,37	Łotwa	10210	Litwa	48
Państwa spoza UE						
1.	Norwegia	27,20	Norwegia	37016		
2.	Szwajcaria	22,20	Szwajcaria	32511		
3.	Rosja	11,40	Rosja	8950		
4.	Ukraina	3,92	Bułgaria	7540		
5.	Bułgaria	3,17	Rumunia	7140		
6.	Rumunia	-1,71	Turcja	6937		
7.	Turcja	-1,82	Ukraina	5430		

Tabela 2

ZRÓŻNICOWANIE ROZWOJU POLSKI W 2004 ROKU

Lp.	Województwa	Wartość WSR	PKB na 1 mieszkańca Polska=100	Łącznie wg 2 wskaźników	
1.	Zachodniopomorskie	13,09	92,5	Mazowieckie	-3
2.	Mazowieckie	12,17	156,3	Śląskie	-5
3.	Śląskie	12,06	109,7	Dolnośląskie	3
4.	Dolnośląskie	11,91	103,7	Zachodniopomorskie	8
5.	Pomorskie	11,87	98,1	Pomorskie	10
6.	Lubuskie	11,29	84,5	Wielkopolskie	14
7.	Warmińsko-Mazurskie	8,07	76,8	Łódzkie	15
8.	Kujawsko-Pomorskie	7,49	88,5	Kujawsko-Pomorskie	16
9.	Łódzkie	6,23	94,1	Lubuskie	16
10.	Opolskie	6,07	79,9	Warmińsko-Mazurskie	20
11.	Wielkopolskie	5,83	104,9	Małopolskie	21
12.	Małopolskie	5,19	85,2	Opolskie	21
13.	Podkarpackie	2,78	69,7	Świętokrzyskie	26
14.	Świętokrzyskie	2,33	76,9	Podkarpackie	28
15.	Podlaskie	1,23	74,5	Podlaskie	29
16.	Lubelskie	1,22	69,5	Lubelskie	32
	Polska ogółem	7,52	100,0		

Uwaga: WSR dla Polski zwiększył się w latach 2000-2004 z 6,37 do 7,52

Źródło: Wskaźnik łączny jest sumą zajmowanych miejsc z dwóch poprzednich.

Obliczenia własne Leszek Kupiec

Tabela 3

**WARTOŚĆ WSKAŹNIKA STRUKTURALNEGO ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO
WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO W UKŁADZIE POWIATOWYM W ROKU 2004**

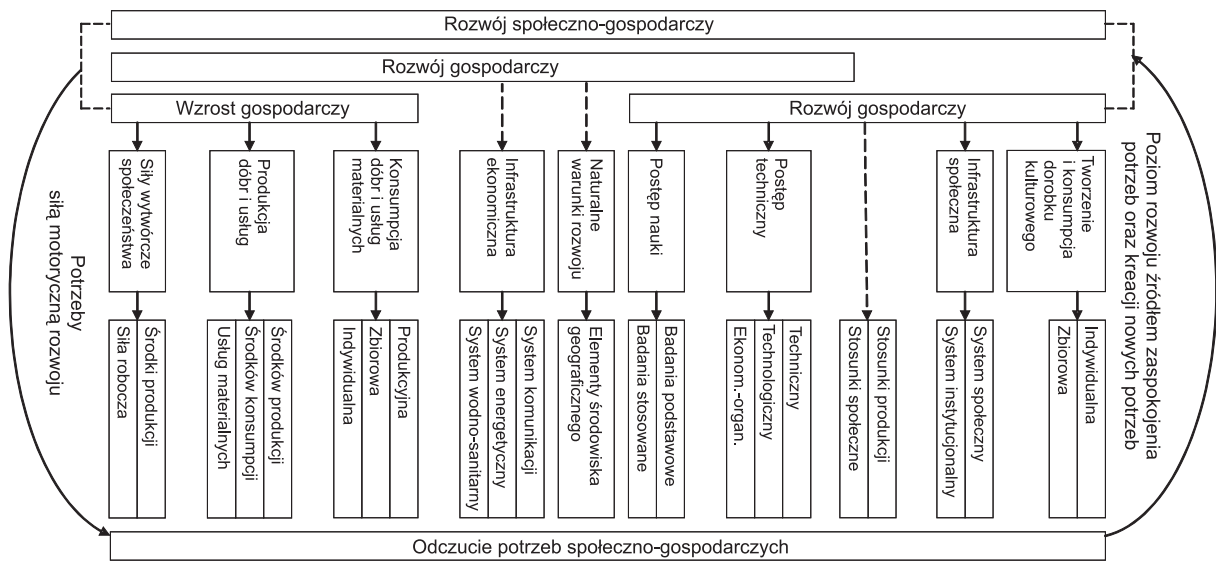
	IST	Wartość WSR		Powiaty	Wartość WSR
A	Miasta na prawach powiatu		C	Powiaty	
1.	Białystok	26,59	1.	Hajnowski	-0,82
2.	Łomża	23,45	2.	Białostocki	-2,89
3.	Suwałki	12,99	3.	Augustowski	-3,57
			4.	Grajewski	-3,72
B	Powiaty łącznie z miastami na prawach powiatu		5.	Zambrowski	-3,87
1.	Białystok	11,76	6.	Bielski	-4,40
2.	Suwałki	1,26	7.	Sokółski	-5,69
3.	Łomża	-0,53	8.	Siemiatycki	-5,82
			9.	Sejneński	-5,82
			10.	Wysokomazowiecki	-6,03
			11.	Moniecki	-6,63
			12.	Kolneński	-6,72
			13.	Suwalski	-7,58
			14.	Łomżyński	-7,67

Źródło: Obliczenia własne Leszek Kupiec

Uwaga: Ze względu na braki w statystyce te obliczenia są dla całego województwa zaniżone średnio o około 0.30

Rysunek 1

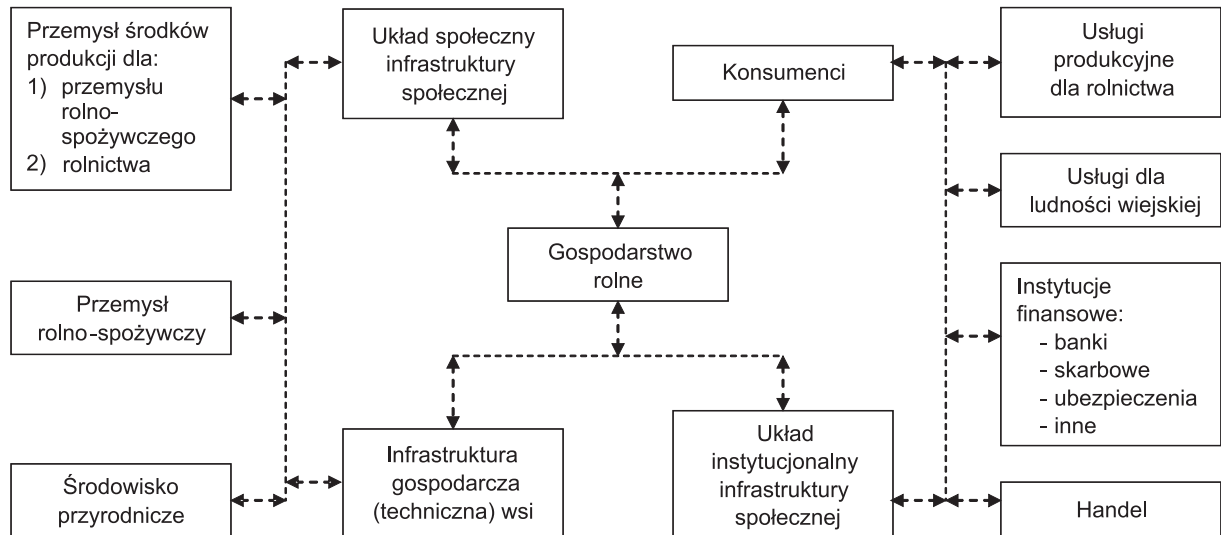
STRUKTURA POJĘCIA ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO

Opracowanie: Leszek Kupiec

Rysunek 2

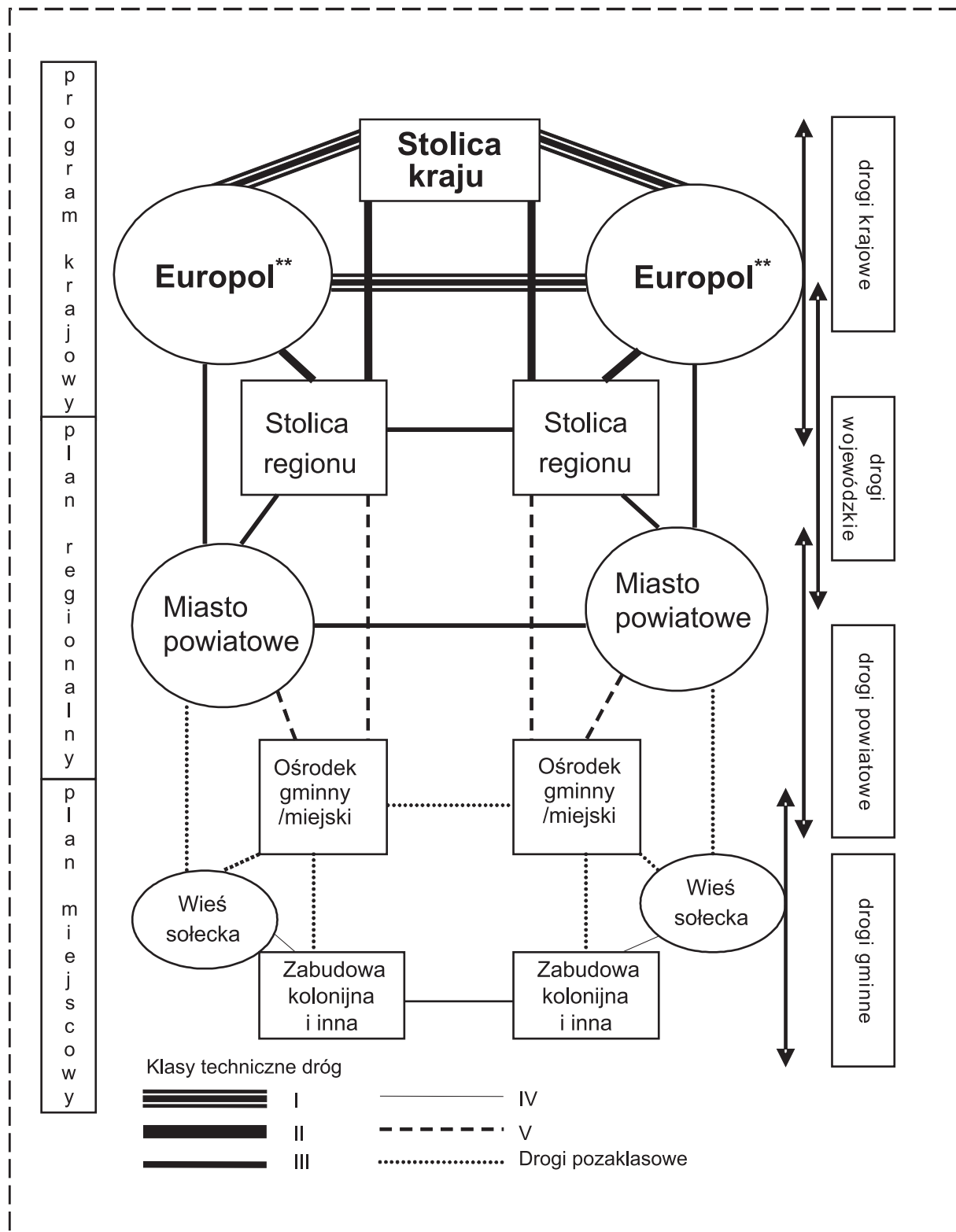
OTOCZENIE GOSPODARSTWA ROLNEGO

Źródło: Opracowanie: Leszek Kupiec

Rysunek 3

SCHEMAT PODZIAŁU FUNKCJONALNEGO I TECHNICZNEGO SIECI DROGOWEJ*

* Jest to aktualizacja mojego modelu z 1973 r.

** Dawniej stolica prowincji (np. 12 prowincji w Polsce)

Źródło: Opracowanie – Leszek Kupiec, 2005

Tabela 4

ANALIZA SWOT

STRONY SILNE	STRONY SŁABE
Sytuacja makroekonomiczna, innowacyjność i inne ramowe uwarunkowania	
<ul style="list-style-type: none"> • położenie przygraniczne • baza rodzimych surowców niezbędnych do rozwoju przemysłu rolno-spożywczego, drzewnego, budowlanego • funkcjonujące placówki naukowe, fundacje i stowarzyszenia pracujące na rzecz rozwoju regionu • wzrastająca liczba podmiotów gospodarczych oraz aktywność i dynamiczny rozwój sektora prywatnego • wysokospecjalistyczna produkcja mleczarska • istnienie Suwalskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej • umacnianie się aglomeracji białostockiej • rozwijający się rynek instytucji otoczenia biznesu • znaczący udział sektora prywatnego w podlaskim PKB 	<ul style="list-style-type: none"> • niski poziom PKB i dochodów ludności na jednego mieszkańca • bardzo niski poziom bezpośrednich inwestycji zagranicznych w skali kraju • brak terenów uzbrojonych pod działalność gospodarczą • mała konkurencyjność gospodarki województwa • niski transfer wiedzy i technologii (niezadowalająca innowacyjność) do gospodarki, zwłaszcza do lokalnych producentów ze strony lokalnych ośrodków naukowych • duża liczba słabych ekonomicznie gmin i powiatów uniemożliwiająca im właściwy rozwój • niska gęstość zaludnienia
Zasoby ludzkie, równość szans i zagrożenia społeczne	
<ul style="list-style-type: none"> • bogactwo kultury materialnej, etnicznej i narodowościowej • rozwinięty system kształcenia ponadpodstawowego i wyższego • wzrastający poziom wykształcenia mieszkańców regionu • wzrost liczby szkół wyższych oraz wskaźnika uczestnictwa w edukacji sześciolatki wyższego • niskie koszty pracy • duży udział w populacji ludzi młodych, zwłaszcza w wieku produkcyjnym 	<ul style="list-style-type: none"> • niekorzystne trendy demograficzne, w tym nadmierna emigracja ludności • pozostawanie bez pracy znacznego odsetka osób aktywnych zawodowo w szczególności z grupy wiekowej 18–34 lata • nasilanie się zjawisk patologii społecznych • ukryte bezrobocie, przede wszystkim wśród ludności wiejskiej • niski poziom uczestnictwa w kształceniu ustawicznym • słabe dostosowanie profilów kształcenia do potrzeb rynku pracy • przestrzenne koncentracje wysokiego bezrobocia • niska jakość służby zdrowia, szczególnie na obszarach wiejskich • niewystarczająca jakość wyposażenia w jednostkach służby zdrowia • niskie wykorzystanie potencjału naukowego, brak tworzenia ośrodków naukowo-badawczych
Infrastruktura, aspekty przestrzenne, środowisko i turystyka	
<ul style="list-style-type: none"> • dobry układ sieci transportowej • dynamiczny rozwój telefonizacji • czyste i mało zmienione działalnością człowieka środowisko naturalne – cały obszar województwa należy do Zielonych Płuc Polski • przynależność województwa do Euroregionów „Niemen” i „Puszcza Białowieska” • wzrastająca świadomość ekologiczna mieszkańców 	<ul style="list-style-type: none"> • niezadowalający rozwój infrastruktury technicznej, zły stan techniczny dróg • słaba dostępność komunikacyjna regionu • brak terenów uzbrojonych pod działalność gospodarczą • niewystarczający standard bazy turystycznej regionu, w tym bazy gastronomiczno-noclegowej, w szczególności o podwyższonym standardzie

• znaczące, m. in. dla rozwoju turystyki, wybitne walory przyrodnicze regionu, w tym parków narodowych i krajobrazowych	• rozproszony układ pomników dziedzictwa kulturowego i innych obiektów o znaczeniu turystycznym • wysokie różnice rozwojowe na poziomie NUTS 3 • brak wysokowydajnej infrastruktury teleinformatycznej

Rozwój obszarów wiejskich, rolnictwo

• rozwój działalności pozarolniczej na wsi • rozwojowe przetwórstwo spożywcze, w tym wysokospecjalistyczna produkcja mleczarska i mięsna • wzrastająca powierzchnia indywidualnych gospodarstw rolnych • korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa ekologicznego, w tym niski poziom chemizacji produkcji rolnej • korzystna struktura wiekowa rolników w porównaniu z krajami UE	• niski poziom wykształcenia i kwalifikacji rolników • niska jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz niekorzystna struktura agrarna • nadmierne zatrudnienie w rolnictwie • niski poziom kapitału w gospodarstwach i niedofinansowanie w rolnictwie • słabo rozwinięta infrastruktura techniczna i społeczna na obszarach wiejskich

SZANSE

ZAGROŻENIA

Sytuacja makroekonomiczna, innowacyjność i inne ramowe uwarunkowania

• rozwój produkcji materiałów budowlanych w oparciu o lokalne surowce • rozwój współpracy z aglomeracją warszawską • silne wsparcie sektora MŚP ze strony krajowych i międzynarodowych programów pomocowych • łatwiejszy dostęp sektora MŚP do wydajnych technik i technologii • otwarcie gospodarki na współpracę międzynarodową, w tym rozwój współpracy przygranicznej • łatwiejszy dostęp do unijnych źródeł finansowania przedsięwzięć w regionie • nowe rynki i ułatwiony zbyt dla towarów przedsiębiorstw regionalnych • efektywniejsza współpraca świata nauki, instytucji badawczo-rozwojowych i sektora prywatnego • tworzenie nowych ośrodków naukowo-badawczych szczególnie w sferze wysokich technologii • intensyfikacja współpracy z regionami partnerskimi • wzrost zainteresowania regionem jako miejscem nowych inwestycji ze względu na położenie przygraniczne • wzrastający udział samorządów w podatkach krajowych	• napływ taniej i nielegalnej siły roboczej • zbyt wolny proces decentralizacji finansów publicznych, funduszy pomocowych oraz bariera wykorzystania środków zewnętrznych • niestabilne warunki kredytowe, podatkowe itp. • wzrost konkurencyjności sąsiednich regionów • uszczelnienie granicy wschodniej jako konsekwencja przystąpienia Polski do Unii Europejskiej • niestabilna gospodarka państw wschodnich, w tym ograniczenia wolnorynkowe tych gospodarek utrudniające efektywną współpracę gospodarczą • podział środków przeznaczonych na rozwój regionalny wg wskaźników innych niż wartość PKB na mieszkańca (faktyczny wskaźnik kondycji gospodarczej regionu) • brak zadowalającej współpracy pomiędzy światem nauki, sektorem badawczo-rozwojowym i gospodarką • nieadekwatne wspieranie ochrony środowiska względem rozwoju gospodarczego regionu • zbyt niski wzrost gospodarczy dla zapewnienia tworzenia nowych miejsc pracy • ryzyko opóźnień adaptacyjnych do wymagań Jednolitego Rynku Europejskiego • relatywnie niższy wzrost regionalnego PKB w odniesieniu do wyników innych regionów i średniej krajowej

Zasoby ludzkie, równość szans i zagadnienia społeczne

• wzrastająca rola organizacji pozarządowych w działaniach o charakterze społecznym • efektywna współpraca administracji publicznej, trzeciego sektora i sektora prywatnego w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego	• niedostatecznie rozwinięta struktura społeczeństwa obywatelskiego • niedostatecznie rozwinięty rynek usług medycznych • postępujące ubożenie określonych grup społecznych i rosnące różnice w poziomie życia

• aktywne uczestnictwo w tworzeniu jednolitej europejskiej przestrzeni informacyjnej • wzmacnianie regionalnego potencjału zasobów ludzkich • zmniejszanie się dysproporcji między wsią i miastem dzięki programom pomocowym • wzrost mobilności siły roboczej	• niekorzystne dla regionu tendencje demograficzne i społeczne (np.: starzenie się społeczeństwa, migracje młodych ludzi poza region, emigracja dobrze wykształconych ludzi)

Infrastruktura, aspekty przestrzenne, środowisko i turystyka

• przebieg I Paneuropejskiego Korytarza Transportowego (VIA BALTICA, RAIL BALTICA) • realizacja rządowego programu budowy i modernizacji dróg, w tym szybkiego ruchu • przebudowa/budowa regionalnej infrastruktury drogowej i dbałość o równomierny rozwój sieci w skali regionu • inwestycje w infrastrukturę graniczną, w tym nowe przejścia graniczne, szczególnie dla ruchu turystycznego • budowa infrastruktury teleinformatycznej jako elementu Podlaskiej Regionalnej Sieci Informacyjnej • naturalne warunki dla rozwoju sektora alternatywnych źródeł energii, w tym efektywniejsze pozyskiwanie energii odnawialnej • marka regionalna i ponadregionalna w postaci Produktu Turystycznego Via Baltica • promocja aspektów turystycznych regionu • przedłużenie sezonu turystycznego województwa poprzez wspieranie przedsięwzięć w zakresie sportów i turystyki zimowej • modernizacja sieci kolejowej, infrastruktury i taboru • promowanie i wspieranie technologii bezodpadowych i działań prowadzących do ponownego wykorzystania odpadów • naturalne warunki do rozwoju ekologicznego rolnictwa i turystyki • szybszy rozwój sieci bazy agroturystycznej	• wyłączenie regionu z przestrzeni krajowej i europejskiej ze względu na niedostatecznie rozwiniętą infrastrukturę transportową • niezadowalające tempo przebudowy/budowy sieci drogowej • niebezpieczeństwo nasilania się różnic między ochroną środowiska a strategicznym dla regionu rozwojem społeczno-gospodarczym • pogłębianie się zróżnicowania przestrzennego • wysokie potrzeby inwestycyjne w związku z dostosowywaniem się do standardów unijnych • opóźnienia w rozwoju obszarów położonych w pobliżu zewnętrznych granic Unii Europejskiej • niestosowanie zasady zrównoważonego rozwoju w działalności gospodarczej

Rozwój obszarów wiejskich, rolnictwo

• wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich w oparciu o programy pomocowe • rozwój produkcji rolniczej metodami ekologicznymi i integrowanymi • dywersyfikacja działalności rolniczo-gospodarczej na obszarach wiejskich, w tym w oparciu o naturalne i kulturowe walory • rozwój sektora rolno-spożywczego, zwłaszcza w dziedzinie przetwórstwa • rozwijający się rynek dla produktów organicznych	• duży napływ konkurencyjnych produktów rolnych z zagranicy • mała baza usług dla potrzeb rolnictwa i mieszkańców wsi • brak spójnej i konsekwentnej polityki państwa odnośnie obszarów wiejskich i rolnictwa • niechęć inwestorów do inwestycji na obszarach wiejskich, w tym w sektorze pozarolniczym • wzrost ubóstwa zwłaszcza wśród ludności małorolnej • ograniczenia unijne mogące prowadzić do spadku udziałów polskiej produkcji rolnej (np. kwotowe w ilości produkowanego mleka, cukru, skrobi, tytoniu)

Tabela 5

WALORY TURYSTYCZNE

NATURALNE	ANTROPOGENICZNE
1. atmosferyczne: <ul style="list-style-type: none"> • klimat; • temperatury; • wielkość i rodzaj opadów; • siła wiatrów i ilość dni; • warunki solarne (skala nasłonecznienia i liczba dni słonecznych); • jakość powietrza; • pokrywa śnieżna. 	1. zabytki: <ul style="list-style-type: none"> • wykopaliska i stanowisko archeologiczne; • układ urbanistyczny miast i obiekty architektoniczne; • muzea, galerie i wystawy; • zamki i pałace; • kościoły i inne miejsca kultu religijnego.
2. ukształtowanie powierzchni: <ul style="list-style-type: none"> • rzeźba terenu; • strefy wulkaniczne; • pustynie • bagna. 	2. kultura regionalna: <ul style="list-style-type: none"> • tradycje i zwyczaje; • tradycje i obrzędy religijne; • folklor; • rzemiosło; • targi regionalne i lokalne; • regionalna sztuka kulinarna.
3. bogactwa naturalne: <ul style="list-style-type: none"> • źródła wód mineralnych; • borowiny; • skala i struktura zalesienia; • fauna i flora; • stosunki wodne (rzeki, potoki, jeziora, kanały żeglugowe, zbiorniki wodne). 	

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 6

INFRASTRUKTURA TURYSTYCZNA

Rodzaj	Elementy
Komunikacyjna	<ul style="list-style-type: none"> • drogi; • linie kolejowe; • stacje obsługi pojazdów; • stacje benzynowe; • sklepy motoryzacyjne; • porty i przystanie żeglugowe.
Noclegowa (omówiona w dziale hotelarstwa)	<ul style="list-style-type: none"> • hotele i motele; • schroniska i pensjonaty; • miejsca noclegowe w różnych obiektach; • kampingi i pola biwakowe; • kwatery prywatne.
Żywnościowa (omówiona w dziale gastronomii)	<ul style="list-style-type: none"> • restauracje; • kawiarnie, herbaciarnie; • pijalnie; • bary; • pozostałe obiekty.
Towarzysząca	<ul style="list-style-type: none"> • centra zakupów i sklepy handlu detalicznego; • ośrodki rozrywkowe; • obiekty sportowe; • punkty wynajmu sprzętu; • plaże, przystanie i stacje; • ścieżki zdrowia i wędrówkowe; • punkty usługowe; • biura podróży; • punkty informacji turystycznej.

Źródło: Opracowanie własne